

העברים נקרא – באל"ף בסוף! עלינו (שם ה,ג). ואם שבהברה שבפינו כיום לא נשמע הבדל, אולי בזמן קדום היה ניכר ביניהם, ועל כל פנים בכתיבה ניכר).

וממש אותו דבר ביעקב אבינו, אלא להיפך: בינו לבין עצמו ובין בניו חשש לשלוח את בנימין, פן ואולי וקראהו – באל"ף – **אסון בדרך** (בראשית מב,לח). אך כשחזרו אחי יוסף על דבריו בעמדם לפני יוסף המושל במצרים שינו: וקראו – בה"א – **אסון** (שם מד,כט).

וכי לחינם שינו אלו ואלו?

שתי שיטות ישנן בעולם: של רוב בני אדם ושל ישראל קדושים. רוב בני אדם חושבים שמה שקורה לאדם בחייו – מקרה הוא. מקרים קובעים את מעשי בני אדם ומה שעובר עליהם. ודווקא אלה שכל עיניהם במדע ובחוקי ה'טבע' ובסיבתיות, שלעולם לא יאמרו על מאורעות הטבע 'מקרה קרה', אלא יחקרו ויחקרו למצוא את הסיבה ואת החוק שבדבר, בחייהם הם ובגורלם של בני אדם תולים הם כל דבר במקרה ובגורל עיוור.

טח עיניהם מראות. מי שאמר מקרה הוא – בלתי טהור הוא. כמקרה הכסיל יקראו. (וידוע הדבר שדעותיהם של אלה אינן אלא להשקיט מצפונם להצדיק דרכם).

וכך דברי הרמב"ם על אלה שיאמרו: 'דבר זה ממנהג העולם אירע לנו וצרה זו נקרה נקריה, הרי זו דרך אכזריות וגורמת להם להידבק במעשיהם הרעים...!'

לא כן דרך היהדות. חז"ל לימדונו: אין אדם נוקף אצבעו מלמטה אלא אם כן מכריזים עליו מלמעלה (חולין ז). הכרזה, היינו קריאה בקול! היהודי השלם, כל מה שקרה לו, הן דבר גדול הן דבר קטן כנקיפת אצבעו, יודע שקראו למעלה. שני שורשי מלים בשפת הקודש קרובים זה לזה, ובכל זאת רחוקים כל כך זה מזה: קרה בה"א, זהו המקרה העיוור; קרא באל"ף, זוהי קריאה והכרזה מלמעלה.

יעקב אבינו, ובינו ובין בניו, ידע אמונה מהי, וחשש ואמר וקראהו **אסון**, באל"ף, משורש קריאה והכרזה, בהשגחה פרטית יקראו בשמים על כך. וכדרך שאמר בסוף ימיו **האספו ואגידה לכם את אשר יקרא** – ולא יקרה **אתכם באחרית הימים** (בראשית מט,א) אלא שלפני המושל במצרים, שלא הכירוהו והחזיקוהו כעובד עבודה זרה, חשבו האחים: הוא בודאי לא יבין דבר זה, ללעג נהיה בעינו ולא יקיים על ידי כך את בקשתנו, ושינו: וקראו **אסון**, בה"א, משורש קרה ומקרה. ולהיפך: ה' שידע שפרעה בשיטתו: לא ידעתי את ה', לא תהיה לו שום הבנה מהי השגחה וקריאה ממעל, ולכן לא ציווה ה' למשה רבינו ולזקני ישראל אלא לומר **נקרה עלינו בה"א**, לשון קרי ומקרה. הרי אף בלעם שהיה מיועצי פרעה לא ידע אף אחר כך קריאה אלא ויקר **אלקים אל בלעם** (במדבר כג,ד). אך משה רבינו וזקני אומתנו מעצמם אמרו בכל הגאווה של מאמינים בני מאמינים שאינם מכירים ויתור ופשרה: **נקרא עלינו**, קריאה היתה, קריאה ממש, כעין ויקרא ה' אל משה, וכדרך שאמר אהרן אחרי מות בניו ו**תקראנה אתי כאלה** (ויקרא יט).

הרי לך: תשנה ח"ו אות אחת של תורתנו – ותהפוך עולמות.

כל אות ואות וכל תג ותג, בתורה שבכתב, וכל מאמר חז"ל ומאמר, וכל שמעתתא ושמעתתא מהתורה שבעל פה – עולמות ומחשבות של דעה ואמונה טמונים בהם. הפך בה והפך בה דכולא – כל היהדות – בה, בכל אחד מדבריה. וצא ולמד'.

דף יט

זכן עיר שיש בה דבר...! כתבו הפוסקים: עתה אין מתענים בשעת הדבר כלל, כי מנוסה הוא שכשאינו אוכל ושותה עלול הגוף להיפגע ביותר (מגן אברהם ועוד, מובא במשנ"ב תקעו סק"ב).

'על אלו מתריעין בשבת, על עיר שהקיפוה נכרים...' שאסרו להתפלל בשבת אלא על דברים שיש בהם סכנת היום, אבל על כל שאר המכות השנויים במשנתנו, כיון שאין בהם סכנה מיידית, לא התירו (חדושים ובאורים).

'אמר להם צאו וראו אם נמחית אבן הטועין'. בירושלמי מפרש: כשם שאי אפשר לאבן הזאת להמחות, כך אי אפשר להתפלל על הגשמים שילכו (מובא בערוך ועוד). ויש מפרשים הכוונה, אם נכסית האבן הזאת במים שאז ודאי ריבוי המים מזיק ומקלקל, וכבר אין זה 'רוב טובה' אלא 'רעה' ומתריעים עליה (עפ"י פירוש הרמב"ם ועוד).

'... הילכך הכל תלוי כפי העניינים וכפי המקומות והזמנים, שאם הם לטובה ולא לרעה אלא לטורח ולצער בלבד – אין מתפללים, אבל אם מפסדין ומקלקלין – מתריעין ומתפללין' (שו"ת רשב"ש קעג, ע"ש).

– יש להמליץ שרמז בזה שירידת הגשמים באה בזכות 'אבן הטוען' וכיוצא בה, וכל זמן שהיא קיימת ואינה 'נמחית' יבואו גשמים, שהרי אמרו (לעיל ח. וע"ע במובא שם) 'אין גשמים יורדין אלא בשביל בעלי אמנה', וזה המוצא אבידה ואינו מתעלם ממנה וטורח בטיפולה ובא לאבן הטוען להכריז ולהחזירה לבעליה, ודאי אין לך בעל אמנה גדול הימנו, וראוי הוא והדומים לו שירדו הגשמים בזכותם.

[וכן אתה מוצא בכן בנו של חוני, אבא חלקיה, שירדו גשמים בזכותו, ומצינו שהיה מדקדק ביותר בממון וזולתו, כדלהלן כג. ועליו אמרו (במכות כד.) 'פועל צדק – כגון אבא חלקיה'].

'אמר רב נחמן: דוקא נשתנו אבל יבשו לא... לא צריכא דאקון, מהו דתימא אקנתא מילתא היא קמשמע לן'. מדברי הרמב"ם (תעניות ב, טז) נראה שמפרש 'נשתנו' הצמחים ממראיהם והחלו להתייבש [ולא כרש"י שמפרש 'צמחים ששינו' שינוי החורג ממנהגם, תחת החטה יצא חוח וכד']. וזהו שאמר רב נחמן, דוקא כשהתחילו ליבש אבל אם כבר יבשו שוב אין להם תקנה. ומקשה 'פשיטא', ומתוך 'לא צריכא דאקון, מהו דתימא אקנתא מילתא היא' כיון שעלה בקנה הרי לחותו מרובה ואעפ"י שנתביש אפשר לו לחזור, קמ"ל ששוב אין לו תקנה בגשמים ולפיכך אין מתריעים עליו (עפ"י שו"ת מהר"ם חלאה שלז. והורה למעשה כהרמב"ם, להתריע מיד כשמתחילים הורעים להתיבש, ואין עושים כסדר תעניות שעל הגשמים).

(ע"ב) 'מדינתא אמדינתא – כפנא'. רש"י מפרש מעיר לעיר. ומצינו בכמה מקומות בש"ס ובראשונים ש'מדינה' משמשת במשמעות עיר. ע"ע: מכות יב: רד"ה פלך, ובב"ה; רש"י יומא יא. ד"ה שערי מדינות (עפ"י מגדים חדשים שבת קמו. וראה גם פסחים נא. 'מעשה ביהודה והלל... בכבול ולעזה עליהן כל המדינה... בבירי, ולעזה עליהן המדינה... מעשה ברשב"ג... בעכו ולעזה עליו כל המדינה').

'מתריעין על האילנות בפרוס הפסח...' ועד אז ממתנינים שמא ירדו גשמים הראויים לאילנות. ולענין צמחים לא ידענו מתי זמנם, ומסתבר שהכל לפי הענין – בפרוס הזמן שאם יתעכבו עוד הגשמים לא תהא להם תקנה, דומיא דאילנות (עפ"י חדושים ובאורים יח:).

'על הבורות ושיחין ומערות – אפילו בפרוס החג'. פירש הריטב"א: כגון שנתמעטו המים מן הבורות מקודם לכן, אלא שבימות החמה אין מתענים על הגשמים, שמעשה נסים הוא זה [מלבד אם אין מים

לשתות – מתענים ומתריעים מיד בכל זמן], אבל בפרוס החג שכבר ראוי הוא לגשמים – מתריעים, ואין ממתנינים לי"ו במרחשון.

ובירושלמי פרשו 'בפרוס החג' כלפי חג העצרת, שרק עד אז מתריעים ולא אחר כך, שמעשה נסים הוא. [והבית-יוסף (תקעה) ביקש להשוות שיטת הירושלמי עם תלמודנו ולפרש 'עצרת' שאמרו בירושלמי על שמיני עצרת, ולא ראה דברי הריטב"א] (עפ"י חדושים ובאורים יח:).

'מתריעין על האילנות בשאר שני שבוע' אבל בשביעית שהפירות הפקר, אף על פי שהם משמשים לאכילה, אין בני אדם סומכים עליהם כל כך ואין דעתם עליהם כיון שאינם משתמרים (עפ"י חדושים ובאורים).

וע' בחזו"א (שביעית כב,ד) שצדד טעם אחר בדעת תנא קמא הסובר אין מתריעים על הספחים; כיון שהתורה סמכה את ישראל על פירות ששית, אין ראוי להתריע על פירות שביעית.

'מיום שחרב בית המקדש נעשו גשמים צימוקין לעולם...' הערוך גרס 'סקימיון' ומפרש: מבררים ומבחינים אם הדור זכאי אם חייב. [וקודם שחרב המקדש היה הדור נבחן בלשון של זהירות ובדברים הרבה].

דף כ

נקדימון בן גוריון. על מעשי הצדקה של נקדימון ע"ע בכתובות סו: וראה בשיחות מוסר להגר"ח שמואלביץ יב תשל"ב.

'שכבר שקעה חמה וגשמים ברשותי ירדו.' יש מעירים מכאן שגם בלשון בני אדם, היום הולך אחר הלילה שלפניו, ואילו הלילה הבא שייך ליום שלמחרת (ע' בענין זה במשנה למלך הל' מתנות עניים ת; יד שאול יו"ד רנג; דובב מישרים ח"א קלא,ג).

'לעולם יהא אדם רך כקנה ואל יהא קשה כארו' –

'ובאמת הא כתיב כארו בלבנון ישגה – אכן זה צריך להמצא באדם עצמו, שיהיה לו בינו לבין עצמו תקיפות ועוז בהשי"ת ולא יהיה לו התרשלות, אבל נגד חבירו צריך להיות רך כקנה' (מי השלוח ח"ב לקוטי הש"ס).

(ע"ב) 'מימי לא הקפדתי בתוך ביתי.' לפעמים צריך אדם להראות עצמו שהוא כועס כדי להטיל אימה על אנשי ביתו (שבת קה:), אבל בתוך ביתו שהוא פנימיות גופו ונשמתו, לא הקפיד כלל (הנהגות ישראל דף טו).

וכן כתב בספר 'בניהו', ופירש בזה מה שמצינו לרב אדא בר אבהו לעיל שהקפיד על שמשכוהו לבית רעוע – לא הקפיד בתוכו אלא הראה קפדנותו כלפי חוץ. אי נמי מה שאמר 'אקפד' אין משמעו כעס אלא חשש [כמו שאמרו מאן דקפיד קפדין בהדי]. עוד על מדת ההקפדה, ע' במובא בסנהדרין כו.

'ולא הרהרתי במבואות המטונפות.' מסתבר שסבר כרבי יוחנן (בברכות כד) המתיר מן הדין להרהר